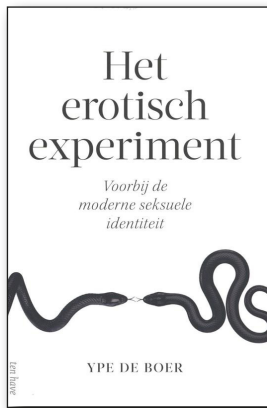

Literatuurbulletin

De Boer, Y. (2019). **Het erotisch experiment**. Uitgeverij Ten Have. Utrecht, 224 pagina's, € 20,99.

Dit interessante wijsgerig onderzoek (met als ondertitel "voorbij de moderne seksuele identiteit") is, zoals wel vaker het geval is met filosofische exercities, een strijd tussen associatief denken en systematisch redeneren. Ype de Boer is filosoof en schrijver, en stelt in dit boek de zeer wezenlijke

vraag of we seksueel wel zo vrij zijn als we denken dat we zijn. De auteur wil de wijze waarop we seks beleven, bedrijven, denken en voelen, kritisch onderzoeken.

Hij vertelt dat deze missie is ingegeven door een persoonlijke ervaring die hem deed twifelen aan de diepgang van onze moderne seksuele beleving: (het ontbreken van) gelaagdheid in onze seksuele belevingen in deze moderne wereld. Voorbeelden hiervan zijn de plathed en calculerende aard van onze opwinding, de verbeeldingsverarming en de neiging van het individu om seksueel contact met verbeelding en fantasie te reduceren tot het inpassen van de ander in de eigen projecties en representaties.

Hij bedoelt hier, naar mijn mening, niet alleen het seksueel gebruiken van anderen of seks als consumptiemodel, maar legt ook de nadruk op seksuele rechten, alsof seks een voorstelbare en planbare economische transactie betreft en niet een avontuur waarmee je je in het onbekende waagt. Een prima kritisch uitgangspunt. Het probleem is wel dat je als alternatief al snel in de romantische hoek terechtkomt. Met zo'n onderwerp is het een uitdaging om niet van het ene cliché in het tegenoverliggende cliché te belanden, want tenslotte is consumptief genot ook genot, en kan de opvatting van seks als transactie ook autonomieversterkend werken en bijdragen aan het optimaliseren van verschil en differentiatie en daarmee een krachtig erotisch spanningsveld oproepen en onderhouden.

De Boer wil seks in al zijn dimensies en verschijningsvormen verkennen: het menselijke, dierlijke, goddelijke en kosmische. Met als uitgangsvraag: "Wat is de erotische ruimte waarin wij modernen ons begeven?" Mijn vermoeden hierbij: De Boerervaart te weinig romantiek en verbeelding, en vreest dat we te weinig echte vrijheid ervaren. Hij haalt hierbij ook filosoof Ad Verbrugge aan, met wie hij de opvatting deelt dat de nadruk op (hyper) individualisme de mogelijkheid van volledige erotische vervulling in de weg staat, en deze verarmt.

Even algemeen: filosoferen over seks is sowieso een hachelijke zaak, die vaak ook ten koste gaat van één van beiden. In 2016, tijdens een seksuologiecongres, hoorde ik een Vlaamse filosofe met afschuw spreken over een man die zei: "als ik seks heb, leg ik mijn hersenen op het nachtkastje", alsof hij daarmee - volgens haar - afstand deed van alle beschaving en verrijning en verviel tot een soort beestachtig egoïsme. Ik hoorde

die uitspraak toen vooral als: ik wil geen last hebben van mijn hoofd, denken, en onnodige cognitieve activiteit. Toen al was ik overtuigd van de onmogelijkheid om contemplatie en seksuele opwinding te combineren. Dit maakt de onderneming van De Boer pikant.

Het boek is gelaagd opgebouwd, waarbij hij al in een vroeg stadium (deel 1) Foucault introduceert. Deze briljante cultuuranalist heeft, gesteund door uitspraken van Nietzsche, genadeloos het ijdele zoeken naar ons ware ik, onze ware identiteit, als hopeloze ijdele illusie ontmaskert. In de tekst "*Het heden als carnaval*", een verwijzing naar de steeds wisselende (identiteits) maskers die we dragen, waaronder steeds weer een ander masker schuilgaat, problematiseert Foucault (en dus ook De Boer) het naïeve vertrouwen in het vinden van onze ware kern, en dit dan vooral middels seks en onze seksuele identiteit. De illusie van de ware aard is daarbij gewoon maar één van de vele parodieën waarmee we worstelen. Loslaten van het essentie-denken, en het omarmen van onze gespletenheid en meerduidigheid zou paradoxaal genoeg meer bevrijding kunnen bieden.

Dat lijkt ook de uiteindelijke focus van dit boek te zijn: opstaan voor vele ervaringen, raakbaar zijn voor een carrousel aan perspectieven, sferen en vergezichten van erotische verbeeldingskracht. In deel 2 verkent de auteur Indiase, Antieke, Middeleeuwse, Islamitische, Chinese, en Tantra-perspectieven.

De Boer is af en toe wonderlijk dogmatisch, bijvoorbeeld als hij zich verzet tegen de opvatting dat bij het ontstaan van opwinding je een ander bewustzijnsgebied betreedt, waarbij je het contact met het alledaagse verlaat. Hij lijkt daarbij bang te zijn om de rijkdom van de verbeelding te verliezen aan de seksuele roes. In mijn artikel *de hersenen op het nachtkastje* (2015) vergeleek ik de algemene seksuele roes met de dissociatieve roes, parafele fugue-roes en de religieuze/mystieke roes. Daarin betoogde ik dat de seksuele roes of trance ons juist helpt om een "ander" bewustzijn te betreden. Die roes kan helpen om de verdeelde aandacht voor alledaagse besognes te bundelen richting seksuele opwinding. Voor de Boer lijkt het heen en weer gaan tussen verschillende bewustzijnsinhouden principieel onacceptabel. Waarschijnlijk wil hij het alledaagse en het erotische tegelijkertijd laten bestaan, dus een soort uitbreiding van het alledaagse. Uit een soort angst om het overzicht te verliezen, blijft hij hiermee steken in de analyse (veelheid, onderscheid). Hij komt niet toe aan de synthese, het essentiële gemeenschappelijke van alle seksuele dynamiek, namelijk het punt waarop je de regie uit handen geeft aan de roes en je vervolgens door die roes laat meenemen, ongeacht of dit op een tantra, chinese, poëtische, of BDSM manier gebeurt.

Sterker nog: ik heb de indruk dat zijn fixatie op de veelheidsrijkdom een angst verraadt om niets te willen missen, en eigenlijk alles tegelijk te willen beleven. Dit opgeteld bij zijn pleidooi om erotiek niet op te vatten als een breuk met de alledaagse ervaring, maar daaraan verbonden te blijven, lijkt contradictoir: dit leidt namelijk tot een spagaat tussen opwinding en beschouwen. Het blijft altijd goed om te beschouwen over seks, maar het is ingewikkeld om te beschouwen *tijdens* seks. Hij deconstrueert overtuigend de moderne zoektocht naar het "ware zelf", maar blijft te veel steken in een geambieerde "*span of control*", gericht op controle houden op alle 'mogelijke mo-

gelijkheden'. Terwijl de uitdaging veel meer gelegen is in het loslaten van deze controle. Socioloog Baumann (2000) sprak hier al over in "*Liquid identity*": het idee dat identiteit niet meer stabiel, eenduidig en eenvormig is, maar per context, per situatie kan worden gevormd en aangepast. Deze notie is bij Bauman overigens niet een erg positieve: hij wijst ons vooral op de broosheid en vergankelijkheid van contacten en relaties. Maar hij benadrukt tevens dat het zoeken van onze "ware aard"-ergo: ook onze "ware liefde"- een ijdele queeste blijft.

Zoals gezegd, ben ik zelf een hartstochtelijk voorstander van het filosofisch funderen van de seksuele roes en kan ik een heel eind met de Boer meegaan. Beschouwen van seks is een goed ding, maar seks beschouwen tijdens seks is niet te doen, en ook een paradox: als we met het beschouwen van seks bedoelen het doorgronden van wat er gebeurt met ons als we seks hebben, moet de beschouwende activiteit die daarop gericht is niet een obstakel vormen om in een seksuele roes te raken. In die zin is het misschien zo dat de essentie van seks en erotiek per definitie ontsnapt aan de beschrijving en analyse ervan en, uiteindelijk, slechts getoond kan worden in een erotische tekst met voldoende poëtische kracht om de hartstochtelijke roes van de opwinding bij ons op te roepen.

Erik van Beek, filosoof, seksuoloog

Literatuur

Van Beek, E.M. (2015). De hersenen op het nachtkastje: Filosofisch-seksuologische beschouwing over de betekenis van de inzet van roesversterkende methoden voor het opwekken en onderhouden van parafiele en niet-parafiele seksuele opwinding en verwante bewustzijnsveranderend. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 39, 101-108.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Identity*. Polity Press: Cambridge